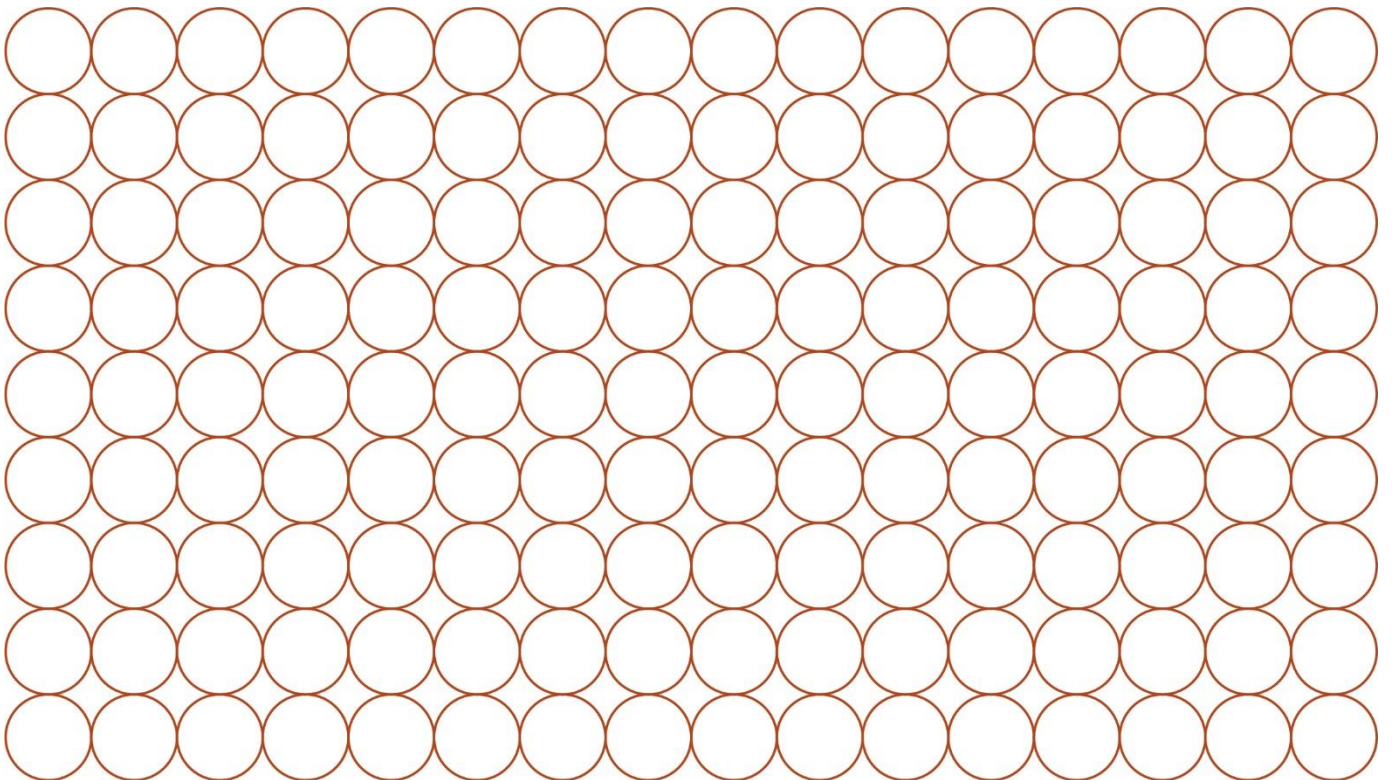

Kommentarmaterial till kursplanen i teckenspråk för döva och hörselskadade

Specialskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-481-1

Skolverket, Stockholm 2022

Innehåll

Inledning	4
Om skolämnet teckenspråk för döva och hörselskadade	5
Tvåspråkighet i läroplanen	5
Kommentarer till kursplanens syfte.....	6
Kursplanens långsiktiga mål	11
Kommentarer till kursplanens centrala innehåll	12
Innehållet i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade	12
Teckna, avläsa och samtala	13
Språkbruk.....	16
Teckenspråkiga texter.....	18
Tvåspråkighet	20
Informationssökning och källkritik	22
Kultur och språk	23
Kommentarer till kursplanens bedömnings- och betygskriterier	26
Bedömnings- och betygskriterierna i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade.....	27
Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4	28
Betygskriterierna i årskurs 7 och 10.....	30
Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4 för nybörjare	35
Betygskriterierna i årskurs 7 och 10 för nybörjare	36

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial. Det riktar sig till lärare, rektorer och andra som är verksamma inom skolväsendet. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texten i kursplanen. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och vad lärare kan fokusera på när de gör bedömningar i relation till kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper och betygskriterierna.

Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.

Om skolämnet teckenspråk för döva och hörselskadade

Kursplanerna i teckenspråk för döva och hörselskadade och svenska för döva och hörselskadade liknar varandra inom vissa områden där eleverna använder både svenska och svenskt teckenspråk.

Tvåspråkighet i läroplanen

I den övergripande läroplanen för specialskolan finns en skrivning som är unik för specialskolan. Den säger att döva och hörselskadade elever ska ha en *språkmiljö som ger förutsättningar att möta och använda sig av både teckenspråk och svenska i skolans alla sammanhang*. Det innebär att utbildningen för döva och hörselskadade i specialskolan ska präglas av att de båda språken används parallellt och förstärker varandra för att skapa tvåspråkighet hos eleverna. Kursplanen i teckenspråk för döva och hörselskadade lyfter, tillsammans med kursplanen i svenska för döva och hörselskadade, fram och tydliggör vad som kännetecknar denna tvåspråkighet.

Huvudansvaret för elevernas språkutveckling ligger främst på ämnena teckenspråk och svenska, men alla ämnen har ett gemensamt ansvar för elevernas språkutveckling och för att känna till de båda språkens funktioner och betydelse för lärandet. Eftersom varje ämne har ämnesspecifika begrepp är det viktigt att eleverna ges möjlighet att behärska dessa begrepp på båda språken.

Döva och hörselskadade elever kan komma till skolan antingen med svenskt teckenspråk eller svenska som sitt primära språk, eller med vissa kunskaper i båda språken. Det förekommer även att nya elever inte kan vare sig svenskt teckenspråk eller svenska, eller att deras språkutveckling är i ett tidigt skede. Förutsättningarna varierar således. Gemensamt för alla elever är emellertid att de behöver ges möjlighet att använda och vidareutveckla båda språken för att kunna fungera fullt ut i alla miljöer. Undervisningen behöver därmed ge alla elever stöd och stimulans, så att de utvecklar sin tilltro till den egna förmågan att tillägna sig de båda språken. Målet är att eleverna ska kunna välja språk beroende på situation och sammanhang. Det handlar om en frihet och möjlighet att under olika perioder i livet, utifrån behov, kunna välja språk och uttrycksform. Med det följer också att undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att välja det språk som ger de största möjligheterna till delaktighet, utveckling och lärande.

Kommentarer till kursplanens syfte

Syftestexten riktar sig till läraren och beskriver de övergripande målsättningar som ska gälla för undervisningen i det aktuella ämnet. Syftet är därför en viktig del när lärare planerar och genomför undervisningen. Syftestexten avslutas med ett antal långsiktiga mål som avgränsar de delar av syftet som ligger till grund för bedömnings- och betygskriterierna.

Tänka, kommunicera och lära

Vi lever i ett samhälle där det gemensamma språket är svenska. De platser där eleverna möter svenskt teckenspråk kan vara få. Ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade syftar till att i samverkan med andra ämnen i specialskolan utveckla elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Redan i första meningen slår kursplanen fast att språk är ett *redskap för att tänka, kommunicera och lära*. Påståendet bygger på de teorier som menar att människans språk ger henne möjligheter att synliggöra och utveckla sina tankar. På så sätt är språket alltså avgörande för tankeutvecklingen och lärandet både i skolan och hela livet. Språk utvecklas i samspel med andra och det är också med hjälp av språket vi skapar vår identitet, förstår oss själva och andra och har möjligheter att ingå i gemenskaper med andra.

Språkförmågan påverkar också individens möjligheter att leva och verka i ett samhälle som kännetecknas av förändringar och där det ställs stora krav på förståelse och flexibilitet. Syftets skrivning *att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts* vill peka på att teckenspråksämnet, liksom de övriga språkämnen, har som ett av sina viktigaste uppdrag att ge eleverna möjlighet att utveckla relationer till sin omvärld. Begreppet kulturer syftar på den mångfald av kulturer som omger oss. Det kan handla om att förstå en kultur i ett klassrum, i ett hem, i ett annat land eller i ett bemötande. För döva och hörselskadade är svenskt teckenspråk en grund för att ha tillgång till den teckenspråkiga kulturen och den identitet som den ger.

Språket förändras och utvecklas kontinuerligt och dagens arenor för språklig och social interaktion kommer sannolikt att se annorlunda ut i framtiden. Skolans uppgift blir att förbereda eleverna för att leva i ett föränderligt samhälle där värderingar och kulturer möts och ge dem redskap för att kunna vara delaktiga och agera i samhällsfrågor av olika slag. Allt detta ska rymmas inom ramen för ämnet teckenspråk.

Kunskaper i och om språket

Undervisningen i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade ska syfta till att eleverna utvecklar sin flerspråkighet och tillägnar sig kunskaper i och om svenskt

teckenspråk. Så inleds syftestexten för ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade elever, och här slår kursplanen fast att en av ämnets huvudsakliga uppgifter är att ge eleverna de språkkunskaper de behöver.

Att ha kunskaper **i** språket innebär till exempel att vara så säker på sitt språk att man kan anpassa sitt uttryck efter olika syften, mottagare och sammanhang. I kursplanen är detta formulerat som att eleverna ska få *tilltro till sin språkförmåga och kan använda båda språken för att uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften*. Kunskaper i ett språk innefattar också lusten och glädjen i att behärska språket, så att man via språket kan ta del av film, teater, litteratur och andra estetiska sammanhang. Genom att döva och hörselskadade elever får *utveckla sitt svenska teckenspråk och sitt svenska språk parallellt* kan de få full delaktighet i skola och samhälle och tillgång till samma information och kunskap som hörande elever.

Att ha kunskaper **om** ett språk innebär att man dessutom vet hur språket är uppbyggt och kan diskutera olika sätt att bygga en text eller andra språkliga uttrycksformer. Det ingår också att kunna formulera sig på ett sätt som följer språkliga normer.

Kunskaper i och om språket skapar tillsammans en trygghet som kan bidra till att eleverna vågar använda sitt språk för att till exempel delta i diskussioner och argumentera för sina åsikter. En språklig trygghet kan också bidra till att eleverna med hjälp av språket kan vrida och vända på sina tankar för att på så sätt få nya infallsvinklar. Genom att döva och hörselskadade elever i specialskolan parallellt får utveckla och använda svenskt teckenspråk och svenska i skrift och efter sina individuella förutsättningar i tal, kan de få full delaktighet i skola och samhälle och tillgång till samma information och kunskap som hörande elever.

Teckna, avläsa och samtala

Att kunna använda svenskt teckenspråk, delta i samtal och både göra sig förstådd och förstå andra är en självklar del av en språkförmåga.

I syftestextens andra stycke blir det tydligt att ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade har en viktig uppgift i att utveckla elevernas förmåga att teckna, avläsa och samtala. Ett syfte med undervisningen är att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man *formulerar egna åsikter och tankar i olika slags samtal, texter på svenskt teckenspråk och genom skilda medier*. De skilda medierna preciseras närmare i det centrala innehållet. Döva och hörselskadade elever i specialskolan ska inte bara få utveckla sin förmåga att *skapa* teckenspråkiga texter utan även att *bearbeta* dem. Att kunna bearbeta texter är en viktig förmåga för att klara de krav som ställs i dagens informationssamhälle där teckenspråkiga texter publiceras och sänds över hela världen genom digitala medier. Att kunna bearbeta teckenspråkiga texter är också en viktig kunskap när eleverna ska bearbeta sina svenska texter.

Det är angeläget att eleverna får möjligheter att uttrycka sig även på annat sätt än genom svenskt teckenspråk. Därför betonar kursplanen att eleverna ska *stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer*. Dessa uttrycksformer kan vara film, teater, digitala presentationsprogram eller manuellt och digitalt bildskapande och är också delar av förmågan att kommunicera.

Söka och kritiskt värdera information

Eleverna lever i ett samhälle där de allt oftare möter teckenspråkiga texter av olika slag. För att klara av att hantera denna mångfald behöver eleverna kunskaper om *hur man söker och kritiskt värderar information från olika teckenspråkiga källor*. Att utveckla förmågan att söka och kritiskt värdera information ur ett allt mer varierat urval av källor är ett centralt syfte med undervisningen i teckenspråk.

Döva och hörselskadade elever har inte samma tillgång till information via hörseln som andra elever. Detta gäller särskilt de av specialskolans döva och hörselskadade elever som har teckenspråk som sitt primära språk. Olika typer av teckenspråkiga texter, informationskällor och medier blir viktiga källor, och det blir särskilt angeläget för döva och hörselskadade elever att kunna söka och värdera information. Eleverna behöver vara väl bevandrade i sociala medier och informations- och kommunikationsteknik och vara medvetna om betydelsen av att granska och värdera källor.

Teckenspråkiga texter

Texter på teckenspråk avser ett sammanhängande stycke teckenspråk, till exempel en presentation eller en diskussion på teckenspråk. En teckenspråkig text kan vara en berättelse, en saga, eller en text förmedlad genom digitala medier, teater eller annan scenkonst. De teckenspråkiga texternas roll är stark i kursplanen. Ett syfte med undervisningen i teckenspråk är därför att eleverna ska möta och få *utveckla kunskaper om texter på svenskt teckenspråk från olika genrer och skilda sammanhang*. Historiskt sett finns ytterst få teckenspråkiga texter dokumenterade. Det är historier som berättats från en person till en annan som har förts vidare. Med ny teknik har förutsättningarna att dokumentera ökat och med dagens digitala utveckling blir möjligheten att spela in, spara och publicera teckenspråkiga texter allt större. Det finns alltså en historisk förklaring till att det inte finns någon tradition att ”läsa en god bok” på teckenspråk på samma sätt som man läser på språk som har ett skriftspråk. Men med den teknik och kunskap vi har i dag så är detta fullt möjligt.

Litteratur kan vara en källa till inspiration och stöd för den som söker svar på frågor om sitt liv och sin omvärld. Den kan också ge kunskaper som är svåra att få på något annat sätt. Genom att eleverna får föra diskussioner om livsfrågor utifrån litteraturen, kan undervisningen uppnå syftet att eleverna ska *ges möjlighet att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden*.

En rik tillgång till olika typer av teckenspråkiga texter, både inspelade och texter i en situation här och nu, är särskilt viktigt för döva och hörselskadade elever då mycket information i det hörande samhället förmedlas via hörseln. Elever som hör kan ibland ta emot information och registrera den samtidigt som de gör annat. Döva och hörselskadade elever måste ofta söka upp kunskap och information på eget initiativ och på ett mer medvetet sätt. Teckenspråkiga texter och riktad information fungerar ibland som komplement och är i vissa fall den enda källan till kunskap. För den som inte hör eller har nedsatt hörsel blir det därför mycket betydelsefullt att ha en rik tillgång till många olika typer av texter och att själv ha ett nyanserat teckenspråk, både för att meddela sig och för att få veta något.

Språkets form och struktur

Genom skrivningen att eleverna ska utveckla *kunskaper om svenskt teckenspråk, dess normer, uppbyggnad, historia och utveckling* betonar kursplanen betydelsen av språkets form och funktion. Tanken är att sådana kunskaper behövs för att kunna kommunicera på ett rikt och nyanserat sätt. Att ha kunskaper om språkets uppbyggnad och normer ger eleverna trygghet i den egna språkförmågan och en möjlighet att diskutera språkfrågor och göra språkliga val.

Att ha kunskaper om språkets historia och utveckling kan öka förståelsen för att språk är i ständig förändring. För döva och hörselskadade elever utgör kunskap om det svenska teckenspråkets historiska utveckling och plats i vår kultur också en viktig del av elevernas eget kulturarv och identitetsskapande.

Jämförelse mellan svenskt teckenspråk och svenska

Ett tvåspråkigt lärande äger alltid rum i ett jämförande perspektiv. Ett syfte med undervisningen för döva och hörselskadade elever är därför att de ska *utveckla kunskaper för att kunna göra jämförelser mellan det svenska teckenspråket och svenskan och urskilja likheter och olikheter mellan språken*.

En välutvecklad tvåspråkighet innebär att man medvetet kan välja och anpassa sitt språk efter situation, syfte och sammanhang. Detta förutsätter en hög språklig medvetenhet. I en tvåspråkig skola där både svenskt teckenspråk och svenska är undervisnings- och kommunikationsspråk ska eleverna därför ges möjlighet att fullt ut välja och anpassa sitt språk efter sammanhanget. För att utveckla båda sina språk och kunna använda dem parallellt, krävs att eleverna får undervisning i analys och jämförelser mellan språken när det gäller såväl strategier som strukturer och normer. Därigenom får de förutsättningar att tillägna sig språken på ett mer effektivt sätt.

Genom att använda båda språken för att kommunicera med omvärlden och söka ny kunskap, ges eleverna möjlighet att påverka sin situation och utveckla sin

personlighet. Undervisningen kan därigenom bidra till att stärka deras *medvetenhet om och tilltro till den egna språkliga och kommunikativa förmågan.*

Språkbruk

Ett centralt syfte med undervisningen i teckenspråk för döva och hörselskadade är också att eleverna ska få kunskaper om *hur språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang och medier.* Det ger dem möjligheter att bli så säkra i sitt språk att de kan, vågar och vill uttrycka sig i allehanda situationer. Kunskaper om hur språkbruket kan varieras ger dessutom eleverna förutsättningar att bryta mot språkliga normer på ett medvetet sätt, något som kan bidra till deras språkutveckling och sätt att använda språket.

För att kunna uttrycka sig på ett fungerande sätt krävs dock också en utvecklad medvetenhet om hur det egna sättet att kommunicera påverkar mottagaren. I syftestexten är det formulerat som att undervisningen ska bidra till att eleverna *får förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för en själv och andra människor.* I detta ingår att eleverna ska förstå att tecken, ansiktsuttryck och blickar har olika värdeladdning. Detta är särskilt viktigt för visuella språk såsom svenskt teckenspråk, inte minst när teckenspråksanvändarna är olika visuellt vana. En del barn föds in i en döv familj där teckenspråket används från första början, medan andra barn som föds i en hörande familj får tillgång till teckenspråket senare eller först långt senare. Genom att anpassa sitt teckenval och val av uttryck efter sammanhanget kan eleverna nå längre i sin kommunikation. Den som förstår att man kan kränka andra människor genom sättet man väljer att uttrycka sig på, kan också välja *att ta ansvar för det egna språkbruket i olika sammanhang och medier.*

Digitaliseringen ger rika möjligheter att kommunicera oberoende av tid och rum, samtidigt som den innebär vissa utmaningar. Det kan till exempel vara svårt att kontrollera vem som tar del av texterna och hur de används. Eleverna behöver därför få lära sig om möjligheter och risker förknippade med kommunikation i digitala miljöer, både för sin egen skull och för andras.

Kursplanens långsiktiga mål

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. Dessa är avgränsade till de delar av syftet som ligger till grund för bedömnings- och betygskriterierna. De långsiktiga målen innehåller inte sådant som elevernas socioemotionella utveckling, värderingar, beteenden eller intresse för ämnet. Dessa områden är viktiga när lärarna planerar, genomför och utvärderar sin egen undervisning, men ska inte vara underlag för bedömning och betygssättning.

De långsiktiga målen i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade är:

- *förmåga att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer,*
- *förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang,*
- *förmåga att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk,*
- *förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk, och*
- *kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv.*

Kommentarer till kursplanens centrala innehåll

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Det är uppdelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal innehållspunkter. Dessa ska uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt och väga olika tungt i undervisningen. I planeringen kan de enskilda punkterna i det centrala innehållet kräva olika mycket utrymme i undervisningen, beroende på vad de omfattar och på elevgruppens behov och förutsättningar. Kunskapsområdena bör alltså inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpligt för att uppnå syftet med undervisningen för elevgruppen.

Exempel i innehållet

I det centrala innehåll förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållet, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges i årskurserna 5–7 att eleverna ska möta innehållet *språkliga strategier för att minnas, lära och strukturera ett material, till exempel tankekartor, stödord och digitala verktyg*. Det innebär att språkliga strategier för att minnas, lära och strukturera ett material är ett obligatoriskt innehåll i årskurserna 5–7. Däremot kan undervisningen lika väl som att behandla tankekartor, stödord och verktyg ta upp andra språkliga strategier för att minnas, lära och strukturera ett material.

Innehållet i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade

Texten som följer nedan kommenterar det centrala innehållet med utgångspunkt i de sex kunskapsområden: ”Teckna, avläsa och samtala”, ”Språkbruk”, ”Teckenspråkiga texter”, ”Tvåspråkighet”, ”Informationssökning och källkritik” och ”Kultur och språk”. Samma kunskapsområden återkommer genom alla stadier. Indelningen är gjord för att på ett tydligt sätt belysa vad som är ämnets fokus och vad undervisningen ska ge eleverna kunskaper i och om.

De fem första av dessa kunskapsområden är i stort sett desamma som för ämnet svenska för döva och hörselskadade, men innehållet skiljer sig något åt. Kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” är unikt för specialskolan och motiveras av att tvåspråkighet är ett av läroplanens övergripande mål. Det betyder att alla döva och hörselskadade elever efter avslutad specialskola ska vara aktivt tvåspråkiga och kunna kommunicera på såväl svenskt teckenspråk som svenska, men i olika omfattning och på olika sätt beroende på individuella förutsättningar och behov.

Kunskapsområdet ”Kultur och språk” motiveras av skolans ansvar för att ge eleverna möjlighet att använda och utveckla svenskt teckenspråk. I språket finns

en minoritetsgrupps historia och kulturella identitet. Kursplanen lyfter fram den teckenspråkiga kulturen och språkets historia för att ge eleverna möjlighet att utveckla, inte bara språket i sig, utan också den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

Texten nedan kommenterar det centrala innehållet med utgångspunkt i de sex kunskapsområdena.

Teckna, avläsa och samtala

Det centrala innehållet i det här kunskapsområdet handlar om kommunikation, framställningar och teckenspråkets uppbyggnad.

Samtal och samtalssituationer

Att bygga upp kunskaper i att aktivt ta del i samtal är en komplex process som utvecklas under alla skolåren och innefattar många olika delar. En väsentlig del är att kunna delta i samtal av olika slag. Kunskaper om hur man kommunicerar och samtalar med olika syften och i olika situationer har stor betydelse för elevernas tilltro till sin språkförmåga, inte minst för de elever som kommer från hem där svenskt teckenspråk inte används i så stor utsträckning. Det är därför viktigt att eleverna tidigt får vara med i meningsfulla och stimulerande samtal. Samtalet finns som ett innehåll i alla årskurserna.

För de yngsta eleverna är det formulerat som *samtal, även via digitala medier, med fokus på ett innehåll. Olika former för att ge och ta ordet, ge och ta emot återkoppling på vad som har sagts, samt för att påkalla och behålla uppmärksamhet.*

I de högre årskurserna ska eleverna ges förutsättningar att gå mot ett allt mer nyanserat teckenspråk. För årskurserna 5–7 finns innehållet *samtal och diskussioner, även via digitala medier, med fokus på turtagning och fördelning av ordet.* Det innebär att eleverna på mellanstadiet ska få undervisning om *att aktivt ta del, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser.* I den här innehållspunkten ingår också *sammanfattning av teckenspråkiga texter och samtal.*

När eleverna kommer upp i årskurserna 8–10 blir språkriktigheten och hur man socialt använder sitt språk allt viktigare. Här ska undervisningen behandla *samtal och diskussioner, även via digitala medier, med fokus på språkriktighet och med språklig anpassning efter mottagare, situation och genre.* Språkriktigheten är viktig för texter inom olika genrer, för bearbetningar av texter och samtal och vid framställningar av olika slag. Fokus ligger på alla nivåer både på att själv uttrycka sig och på att ta del av vad andra har att förmedla. Det är upp till läraren och eleverna att välja vad undervisningen ska utgå från vid samtal. Det kan vara någon eller flera av de olika texttyper som nämns i kunskapsområdet ”Teckenspråkiga texter”. Det går också att samtala om ett arbetsområde hämtat

från till exempel samhällskunskapen eller ämnet bild. Intentionen är att undervisningen, oavsett vilket innehåll man arbetar med, ska ge eleverna kunskaper om hur de kan uttrycka sig tydligare, ta del av det som sägs och hur de kan upprätthålla och utveckla samtal och diskussioner.

Berättande och beskrivande texter

Anledningen till att ett innehåll som handlar om olika slags texter både finns i det här kunskapsområdet och i kunskapsområdet ”Teckenspråkiga texter” är att texter på teckenspråk också är muntliga samtal, berättelser och presentationer. När eleverna tecknar en berättelse, vare sig den är självupplevd eller inte, så producerar de en text. Teckna och texter ligger alltså väldigt nära varandra.

I årskurserna 1–4 finns innehållet *berättande om och beskrivande av händelser, egna erfarenheter och upplevelser*. I årskurserna 5–7 är motsvarande innehåll *berättande och beskrivande för olika syften och i olika sammanhang*, och årskurserna 8–10 innehåller *berättande, poetiska, beskrivande, instruerande, argumenterande och informerande texter för olika syften, mottagare och sammanhang*.

Textbearbetning

Kursplanen lyfter även fram bearbetning av teckenspråkiga texter som ett innehåll i det här kunskapsområdet. Eftersom det historiskt sett varit svårt, eller till och med omöjligt, att dokumentera teckenspråkiga texter finns ingen utvecklad tradition i att bearbeta det man tecknar. Men i takt med att möjligheterna att publicera teckenspråkiga texter ökar, växer också kraven på texterna. Eleverna behöver därför kunskaper om hur man diskuterar och avväger teckenval, disponerar innehållet i texten och hur man fångar kärnan i sitt budskap. Denna kunskap leder inte bara till att de egna texterna blir bättre. Den utvecklar också elevernas förmåga att hitta det centrala budskapet i andra texter och att se vad som gör en viss text mer intressant än en annan.

De yngsta eleverna börjar med *enkla former för textbearbetning*. I årskurserna 5–7 och 8–10 ska eleverna arbeta med *bearbetning av egna teckenspråkiga texter till innehåll och form och att ge och ta emot respons på texter*. En del av progressionen ligger i att texternas komplexitet utvecklas genom åren, och därmed förändras också metoderna för bearbetningen ju äldre eleverna blir.

Detta innehåll ska inte ses som en pedagogisk instruktion, att alla ska arbeta med textbearbetning som metod. Det viktiga är i stället att alla elever får undervisning om hur texter kommer till och får förståelse för att den första texten alltid kan utvecklas och förbättras. Genom att eleverna bearbetar texter kan de få syn på olika företeelser i språket och förstå hur texters budskap förändras genom språkliga val.

Teckenspråkets struktur

Alla elever ska få undervisning i språkets struktur i samtliga årskurser. Att veta att man behärskar denna sida av språket kan öka den språkliga tryggheten och därmed också lusten att uttrycka sig. Kursplanen säger dock ingenting om hur denna undervisning ska bedrivas. Det är upp till läraren att bygga upp ett sådant innehåll. I årskurserna 1–4 är *teckenspråkets struktur i enkla sats* ett centralt innehåll. Det kan vara enkla påståenden som till exempel ”Jag tittar på tv” eller ”Vi måste gå nu”.

I årskurserna 5–7 vidgas innehållet om språkets struktur till *teckenspråkets uppbyggnad. Teckenbildning, fras- och satskonstruktioner. Språkliga strukturer och normer*. Eleverna på mellanstadiet ska också få undervisning om *teckens form och betydelse och hur tecken kan anpassas efter mottagare, situation och genre*. Här ingår bland annat teckenspråkets tre manuella delar, handens form, handens plats och rörelsen som handen utför, samt avbildande tecken, godtyckliga tecken och tecken där ansiktets grammatiska uttryck kan vara avgörande för typen av sats.

I årskurserna 8–10 vidgas innehållet ytterligare till att även omfatta *språkliga strukturer och normer och att uttrycka tidsaspekter och orsakssammanhang*. Här ingår bland annat tidsadverbial som tidsmarkör, eftersom det i svenskt teckenspråk inte används tempus. För att markera tid används exempelvis tidsadverbial som ”i går” och ”nästa vecka”. Händelser i en teckenspråkstext är vanligtvis i kronologisk ordning. Även hjälpverb som fungerar som ett slags perfektmarkörer som till exempel ”har gjort” eller ”har inte gjort” ingår. Exempel på orsakssammanhang är fraser som ”Jag måste stanna hemma eftersom jag är sjuk” där exempelvis tecknet för ORSAK används.

Framställningar och berättande

Det innehåll som handlar om framställningar och berättande lyfter fram olika aspekter av att föra fram ett budskap. Att eleverna lär sig att bedöma mottagarens förkunskaper och kan anpassa innehållet i sin framställning därefter är viktigt för att kommunikationen ska fungera.

Undervisningens fokus ändras något över tid. De yngre eleverna, som kanske är ovana vid situationer där de förväntas berätta något för en grupp kamrater, behöver grundläggande kunskaper om hur man gör detta på ett framgångsrikt sätt. För dem finns innehållet *framställningar för olika mottagare. Berättande om och beskrivande av händelser, egna erfarenheter och upplevelser*. För årskurserna 5–7 är motsvarande innehåll formulerat som *framställningar av olika slag och för olika mottagare, även med hjälp av bilder samt digitala medier och verktyg. Inledning, innehåll och avslutning*. I årskurserna 8–10 ligger de tidigare årens innehåll till grund för undervisning om *framställningar med anpassning av språk, innehåll och disposition till syfte, mottagare och sammanhang*. Här är det viktigt att belysa teckenspråkets visuella fördel och hur den språkliga framställningen

kan berikas genom den egna språkliga framställningen och med hjälp av olika förstärkande attribut och uttrycksmedel med olika verktyg.

Ibland kan det vara klokt att vid framställningar använda olika hjälpmedel, till exempel digitala verktyg, och även detta ska undervisningen behandla. Dessa hjälpmedel utgör då ett komplement i elevernas språkliga framställningar och kan bidra till att de utvecklas mot allt större tydlighet. För årskurserna 5–7 lyfter kursplanen fram *bilder samt digitala medier och verktyg*. I årskurserna 8–10 är motsvarande innehåll formulerat som *olika hjälpmedel, till exempel digitala verktyg, för att planera och genomföra en framställning*. För eleverna i årskurserna 8–10 finns också innehållspunkten *filmning, redigering och publicering av teckenspråkiga texter*. Att kunna filma, redigera och publicera film är en viktig kunskap, då texter på teckenspråk dokumenteras genom filmning.

Språkbruk

I kunskapsområdet ”Språkbruk” ryms sådana aspekter av språket som är nödvändiga att kunna i alla språkliga sammanhang oavsett om man tecknar, avläser eller samtalar. Här finns till exempel *tecken, fraser och begrepp* med som centralt innehåll, eftersom ett brett och djupt tecken-, fras- och begreppsöfrråd är betydelsefullt för alla språkliga uttrycksformer. Innehållet i det här kunskapsområdet är således möjligt att kombinera med allt annat innehåll i ämnet teckenspråk.

I kunskapsområdet ryms också teckenspråkstolkning. Fördjupade kunskaper i och om detta är ovärderligt för att eleverna genom livet, i olika sammanhang, ska kunna använda teckenspråkstolk, eller delta i samtal där teckenspråkstolk används.

Kommunikativa och språkliga strategier

Kursplanen lyfter fram *strategier för att hantera kommunikativa situationer i skolan, familjen och närsamhället*, vilket är ett innehåll i årskurserna 1–4 och 5–7. Döva och hörselskadade elever lever i ett samhälle där majoriteten är hörande och det talade språket det dominerande. De kommer ofta att hamna i situationer där deras möjligheter att kommunicera inte är optimala, och det är därför centralt att de får lära sig att hantera sådana situationer. Ibland kan det handla om att använda olika strategier, exempelvis att kunna tala om hur samtalet ska anpassas för att den som är döv eller hörselskadad ska kunna delta. Men det kan också vara situationer där icke-teckenspråkskunniga är med i ett samtal som hålls på teckenspråk. Även sådana situationer kommer eleverna att hamna i och då måste kommunikationen anpassas på olika sätt.

Språkliga strategier för att minnas och lära

Eftersom språket är en viktig del av lärandet är *språkliga strategier för att minnas och lära* ett centralt innehåll genom hela skoltiden.

Från årskurs 5 kompletteras de kommunikativa strategierna med *språkliga strategier för att minnas, lära och strukturera ett material*. Med hjälp av språket skapar man förutsättningar för att ta in kunskap, men språket behövs också för att strukturera och minnas det inlärdade eller upplevda. Den innebär att eleverna ska bli medvetna om hur de själva, med hjälp av sina språkliga resurser, lär sig saker och vilka strategier de kan ta till för att förstå och minnas det som behandlas och sedan lagra det i långtidsminnet. *Tankekartor och digitala verktyg* är förslag på strategier som kan passa för de olika åldrarna, men lärare och elever har förstås möjlighet att välja andra strategier som fungerar bättre för den enskilda individen.

Tecken, fraser och begrepp

Ett stort tecken-, fras- och begreppsörråd är nyckeln till vidare studief framgångar. Barn och ungdomar som har ett rikt teckenörråd har också möjlighet att uttrycka känslor på ett mer nyanserat sätt. Ett innehåll som därför finns genom hela specialskolan är *tecken, fraser och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter*.

Undervisningens innehåll och elevernas behov avgör vilka ord, fraser och begrepp som ska lyftas fram. Till exempel kan begrepp som kommer upp vid textstudier av olika slag behandlas.

I årskurserna 5–7 kompletteras detta innehåll med *synonymer och bildspråk* samt *teckens och begrepps nyanser och värdeladdning*, och i årskurserna 8–10 utvidgas kunskaperna om tecken, fraser och begrepp ytterligare med *den manuella och den icke-manuella delen i teckenspråket*.

Skillnader i språkanvändning

Innehållet som behandlar skillnader i språkanvändning hör tydligt ihop med innehållet i kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” och presentationer som ingår i kunskapsområdet ”Teckna, avläsa och samtala”. Meningen är att eleverna ska fokusera på hur man uttrycker sig med tanke på mottagaren. Är mottagaren en person utan förkunskaper eller en som kan mycket om ämnet? Är mottagaren äldre eller yngre än jag själv? Avsikten är att eleverna ska förstå att de själva kan påverka sitt budskap, positivt eller negativt, med hjälp av hur de väljer att uttrycka sig.

Här finns en tydlig progression. I årskurserna 5–7 är innehållet *skillnader i språkanvändning beroende på vem man kommunicerar med*. I årskurserna 8–10 vidgas perspektivet på så sätt att eleverna även ska få undervisning om hur man kan anpassa sitt språk efter *i vilket sammanhang* man kommunicerar. Det innebär att både mottagaraspekten och syftet med det man uttrycker ska tas upp.

I de högre årskurserna finns även innehållet *kommunikation med dövblinda och vad man behöver ta hänsyn till i form av språkliga anpassningar, belysning och klädsel*. Döva och hörselskadade personer som lever och umgås med andra som är döva och hörselskadade, kommer att komma i kontakt med personer med

dövblindhet. Kunskap om hur kommunikationen då kan anpassas är viktig för att alla parter ska kunna vara med i ett fungerande samtal.

Yttrandefrihet och integritet i olika medier

Ett ansvarsfullt agerande vid kommunikation i olika medier handlar om att ha kunskap om vad som är tillåtet och inte. Det omfattar också att lära sig att sätta gränser för att värna den egna integriteten. Digitala medier och verktyg erbjuder stora möjligheter till spännande kommunikation, men det innebär också att barn och unga riskerar att bryta mot lagen utan att de är medvetna om det. Exempel på sådana handlingar är att förtala personer i sociala medier, eller att publicera kränkande bilder. Det finns också regler för hur man får använda texter och bilder som andra har skapat.

I årskurserna 5–7 finns därför innehållet *ansvarsfullt agerande vid kommunikation i digitala och andra medier*. I årskurserna 8–10 ska undervisningen behandla *språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier*. Kunskaper om frågor som rör yttrandefrihet är viktiga ur både ett rättighets- och ett skyldighetsperspektiv. Det handlar både om rätten att inte själv bli förtalad, hotad eller kränkt och skyldigheten att inte förtala, hota eller kränka någon annan.

Teckenspråkstolkning

För den som är döv eller hörselskadad är teckenspråkstolkning central i många kommunikativa situationer. Genom innehållet *teckenspråkstolkning och hur man går till väga vid tolkade samtal och föredrag* i årskurserna 1–4 får eleverna kunskaper om vad man ska tänka på när man använder tolk och vad tolkens uppgifter består i. Med stigande ålder behöver eleverna djupare kunskap om teckenspråkstolkning. I årskurserna 5–7 ska eleverna få möta *teckenspråkstolkning i formella och informella samtal och vid föredrag* och i årskurserna 8–10 *teckenspråkstolkning och tolksituationens påverkan på samtalet*.

Det kan vara svårt för den som är ovan tolkanvändare att förstå att teckenspråkstolkningen kan ligga ett steg efter i tid jämfört med den som får informationen direkt. Tolkning från ett språk till ett annat kan också leda till att det ibland blir fel, att nyanser missas eller att rena kulturella skillnader skapar missförstånd. Med kunskaper om detta blir tolkanvändaren tryggare och förstår också vad man som döv eller hörselskadad själv ska tänka på för att minimera risken för missförstånd.

Teckenspråkstolkning kan med fördel behandlas tillsammans med andra ämnen, till exempel vid olika studiebesök eller vid föreläsningar. Men det ligger på ämnet teckenspråks ansvar att behandla området på ett djupare plan.

Teckenspråkiga texter

Kunskapsområdet ”Teckenspråkiga texter” beskriver vilka texter som undervisningen i svenskt teckenspråk ska behandla. Först och främst ska eleverna

förstås få möta teckenspråkiga texter för lusten och glädjen och möjligheten att diskutera sina textupplevelser med andra. De ska också ges möjligheter att hitta svar på livsfrågor och få stöd i sin egen identitetsutveckling. Men eleverna behöver även kunskaper om hur olika texter är uppbyggda, att texter kan ha olika syften och hur man tolkar texten genom att exempelvis ställa frågor till den.

Kursplanens centrala innehåll tar upp såväl berättande texter av skönlitterär karaktär som sakprosatexter som har ett mer förklarande eller beskrivande innehåll. I kursplanen används i huvudsak uttrycken *typer av texter* eller *olika slags teckenspråkiga texter*. Detta val är gjort för att begreppet genre kan tolkas på så många olika sätt. Med uttrycken vill kursplanen omfatta allt det som olika definitioner av genrer kan stå för.

Berättande och poetiska texter

Med berättande och poetiska texter avser kursplanen både texter som är författade direkt på svenskt teckenspråk och texter som är översatta till svenskt teckenspråk. Att ta del av berättelser som handlar om teckenspråkiga personer kan vara värdefullt för elevernas egen identitetsutveckling, liksom för att underlätta deras förståelse för texterna. En text som man kan relatera till är ofta lättare att förstå än en text som handlar om något främmande. Därför ingår även texter som är *författade av eller handlar om teckenspråkiga personer* i årskurserna 5–7. Då utbudet av denna typ av texter ännu är mycket begränsat finns detta innehåll bara med i årskurserna 5–7, men det kan självklart även behandlas i såväl de lägre som de högre årskurserna.

Kursplanen vill betona vikten av att eleverna får möta texter med stor bredd, både berättande och poetiska. I årskurserna 1–4 ska undervisningen ta upp *berättande texter för barn från olika tider och skilda delar av världen*. I årskurserna 5–7 är innehållet *skönlitteratur, faktatexter och andra texter som är författade på eller översatta till teckenspråk* och i årskurserna 8–10 *texter för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen*. Eleverna i de högre årskurserna ska även få möta *poetiska texter i form av teckenspråkspoesi*.

Kursplanen talar inte om exakt vilka texter det handlar om, men urvalet ska göras i linje med syftestextens formulering om att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts. Progressionen ligger i texternas svårighetsgrad, vilka ämnen de behandlar och att de anpassas till elevernas utveckling från barn till ungdomar. I de lägre årskurserna ska undervisningen behandla texter *för barn*, vilket utvecklas till texter *för ungdomar och vuxna* i de högre årskurserna. Det finns också en progression i vad texterna belyser. Kursplanen lyfter särskilt fram att texterna i årskurserna 5–7 och 8–10 belyser *människors villkor och identitets- och livsfrågor*. Detta är ett sätt att poängtera vikten av att undervisningen inte ska stanna vid att läsa och behandla texter som ligger nära elevernas egen erfarenhetsvärld. Elevnära texter är en bra utgångspunkt, men skolan ska också tillföra nya insikter och utveckla elevernas intressen och kunskaper.

Sakprosatexter

I syftestexten anges att undervisningen i teckenspråk ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om teckenspråkig sakprosa. De former av sakprosa som kursplanen lyfter fram i teckenspråk är *beskrivande och förklarande texter* (årskurserna 1–4), *faktatexter* (årskurserna 5–7) och *instruerande, informerande, beskrivande och argumenterande texter* (årskurserna 8–10).

Alla skolans ämnen har ansvar för att, inom ramen för ämnet, studera de olika texter som används i undervisningen. Det innebär att de faktatexter man behandlar inom ämnet teckenspråk ska ha ett innehåll som är relevant för ämnet. Däremot behöver inte ämnet teckenspråk ta ansvar för att eleverna kan förstå till exempel de särskilda begrepp som finns i kemitexter eller texter i matematik.

En form av argumenterande och informerande text kan vara en så kallad vlogg-text, en videoblogg, det vill säga en blogg på teckenspråk. Att få kunskap om hur språket på webben skiljer sig från språket i till exempel en berättande text leder till att eleverna med allt större trygghet och säkerhet kan växla mellan olika situationer och veta att deras språk räcker till. Denna trygghet kan också leda till att eleverna vågar experimentera med sitt språk och därmed vara kreativa.

Texters budskap, uppbyggnad och innehåll

Det centrala innehåll som handlar om olika texters form har en tydlig progression. Det här innehållet samspelar med kunskapsområdet ”Teckna, avläsa och samtala”.

I de lägre årskurserna ska eleverna få undervisning om texter som är *berättande* samt *beskrivande och förklarande texter* och deras *innehåll och form*. I årskurserna 8–10 är dessa aspekter på olika slags texter mer utvecklade. Där ska eleverna även möta *instruerande, informerande och argumenterande texter* och få undervisning om texters *uppbyggnad, syfte och form*. *Centrala teman, olika berättarperspektiv samt miljö- och personbeskrivningar*. Genom att studera texters uppbyggnad och hur olika texter liknar varandra och skiljer sig åt, ökar elevernas medvetenhet om hur man ska förstå olika typer av texter och vad man behöver ta hänsyn till i det egna skapandet. Att studera texters uppbyggnad kan också bidra till att öka elevernas totala språk- och textkompetens.

Tvåspråkighet

Kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” tar upp likheter och olikheter mellan svenskt teckenspråk och svenska ur teckenspråkets perspektiv. En jämförande analys mellan språken utvecklar elevernas förmåga att välja och anpassa sitt språk efter sammanhanget och gör dem till medvetna, aktiva och trygga språkanvändare.

Det här kunskapsområdet handlar också om hur man växlar mellan svenskt teckenspråk och svenska, något som döva och hörselskadade personer behöver kunna i många olika situationer.

Likheter och olikheter mellan texter på svenskt teckenspråk och svenska

Ett centralt syfte med undervisningen i teckenspråk är att eleverna ska kunna göra jämförelser mellan det svenska teckenspråket och svenskan. För att uppnå detta behöver de kunskap om hur både svenskt teckenspråk och svenska språket är uppbyggt. Ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade utgår alltså från det svenska teckenspråket i de jämförande analyserna, medan ämnet svenska för döva och hörselskadade utgår från svenska.

I årskurserna 1–4 ska eleverna få möta *likheter och olikheter i hur texter byggs upp på svenskt teckenspråk och på svenska* samt *hur ord, tecken, fraser, satser och stycken ser ut*. Genom att jämföra ord, tecken och begrepp och hur texter byggs upp på svenskt teckenspråk respektive svenska, blir eleverna medvetna om att det är två olika språk och lär sig hur man kan uttrycka sig på de olika språken.

I årskurserna 5–7 ska eleverna utöver detta möta *texter som belyser skillnaderna mellan språken*. Här fokuserar kursplanen dessutom tydligare på hur språkens struktur och uppbyggnad skiljer sig åt genom innehållet *likheter och olikheter i språkliga och grammatiska strukturer mellan svenskt teckenspråk och svenska*. Det är viktigt att eleverna tidigt får lära sig se att svenskt teckenspråk och svenska har olika uppbyggnad, att motsvarande tecken, ord, fras, sats eller stycke ser olika ut på de olika språken. Vissa saker kan uttryckas med ett ord eller tecken på det ena språket, medan det andra språket kräver en hel fras eller sats för samma sak. Kunskap om detta stärker elevens utveckling i båda språken.

I årskurserna 8–10 ska eleverna inte bara få undervisning om *likheter och olikheter i texter på svenskt teckenspråk och svenska* utan också få möta *översättningar mellan svenskt teckenspråk och svenska*. I de högre årskurserna tillkommer dessutom innehållet *strategier för att växla mellan teckenspråk och svenska*. Det innebär att eleverna ska bli så språkligt medvetna att de kan göra översättningar mellan språken. De ska också få kunskaper om olika strategier som de kan använda för att växla mellan språken efter behov och situation, för att på så sätt bli mer flexibla i växlingarna.

Döva och hörselskadade elever kommer under sitt liv att växla mellan svenskt teckenspråk och skriven svenska samt utifrån individuella förutsättningar även talad svenska. I vissa situationer fungerar teckenspråket bäst, i andra svenskan. Det kan vara i olika sammanhang som till exempel vid telefonsamtal, i presentationer, i direktkontakt med organisationer eller på föreläsningar. Eleverna behöver bli medvetna om växlingen, få träna på att växla och få stöd i att hitta lämpliga strategier som passar den enskilda individen. Det är alltså växlingen som är central här, inte språkriktigheten.

Innehållet som handlar om texter och språkligt samspel i ett jämförande perspektiv är tänkt att gå från det elevnära och konkreta i nutid, till att steg för steg behandla mer komplexa, abstrakta och övergripande frågor. Den jämförande analysen handlar inledningsvis mer om enkla konkreta tecken, ord, fraser och

kortare texter, för att i de högre årskurserna behandla komplexa texter, översättningar och synen på relationen mellan svenskt teckenspråk och svenska. Genom en jämförande analys av språken kan elevernas ansvar för det egna lärandet också successivt utvecklas.

Informationssökning och källkritik

Vi lever i ett samhälle där vi hela tiden utsätts för information och budskap av skilda slag. Det är en angelägen uppgift för skolan att ge eleverna kunskaper om hur de kan hitta den information de behöver, hur man sovrar för att välja bort överflödiga information samt hur man kritiskt granskar och värderar källor. Informationssökning och källkritik löper därför som en röd tråd genom det centrala innehållet under alla skolåren. Skolan har en särskild uppgift när det gäller att ge eleverna kunskaper om hur man värderar den teckenspråkiga informationen. Då teckenspråk inte har något skriftspråk utan alltid framförs av en person, är det viktigt att eleverna förstår skillnaden mellan en text som personen själv skapar och framför och en text som förmedlas av en teckenspråksaktör.

Progressionen i kunskapsområdet handlar både om mängden källor och om källornas komplexitet.

Informationssökning

I årskurserna 1–4 och 5–7 kan det vara tillräckligt att söka teckenspråkig information som finns på skolan eller *genom intervjuer och på webbplatser för barn*. Teckenspråket har inte den mängd av informationskällor som det skrivna språket, svenskan, har. Men i likhet med många andra språk som saknar skriftspråk, har teckenspråket en rik berättartradition. Därför ska eleverna ges möjlighet att också söka information från andra döva och hörselskadade.

Innehållet *teckenspråkig informationssökning i olika medier och källor samt genom intervjuer* för årskurserna 8–10 vill visa att undervisningen inte ska stanna vid att låta eleverna hämta information från det som finns nära dem. De ska även få undervisning om hur man hittar information på andra ställen.

Innehållet i kunskapsområdet ”Informationssökning och källkritik” kan med fördel kombineras med olika innehållspunkter i kunskapsområdet ”Kultur och språk”.

Källkritiskt förhållningssätt

För att vara väl rustade i privatlivet, som samhällsmedborgare och inför framtida studier och arbetsliv, behöver eleverna också kunskaper om hur man värderar användbarheten hos information som kommer från olika källor. Värderingen handlar dels om trovärdighet, dels om relevans för de egna behoven. Värderingen av trovärdighet handlar både om att lära sig granska källor kritiskt och att lära sig avgöra när det är befogat att lita på en källa. Värderingen av relevans handlar i sin

tur om att lära sig välja källor med rätt kunskapsnivå och som är användbara i sammanhanget, exempelvis för att besvara en frågeställning. Det är också betydelsefullt att hitta texter som är skrivna så att man förstår dem.

För årskurserna 1–4 finns innehållet *hur teckenspråkiga texters avsändare påverkar innehållet* och i årskurserna 5–8 ska eleverna få undervisning om att *värdera teckenspråkig information*.

För årskurserna 8–10 är det källkritiska förhållningssättet mer preciserat genom innehållet *hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar teckenspråkiga källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt*. En skriven text finns på ett papper och kan vara undertecknad av en person. Avsändaren kan också välja att vara anonym. En teckenspråkig text däremot framförs alltid av någon, men det är inte säkert att det är denna person som är avsändaren. Den som tecknar en text är inte alltid den som författat den eller den som är ursprunget till själva budskapet. Det är viktigt att eleverna får denna skillnad klar för sig och varför det måste vara så när det gäller teckenspråk.

Kultur och språk

Den teckenspråkiga kulturen är starkt präglad av att teckenspråket är ett visuellt språk, att det inte har någon skriven form, att det är en minoritet av landets befolkning som talar språket och att bara mycket få primärt teckenspråkiga har samma förstaspråk som sina föräldrar, syskon och släktingar. Utgångspunkten i kursplanen är att kultur och språk är ouplösligt förenade med varandra. Kunskaper om den teckenspråkiga kulturen är därför en viktig del i elevernas förståelse av texter och samtal.

Kultur och identitet

De allra flesta av specialskolans elever som är döva eller har en hörselnedsättning kommer från hem där ingen annan än de själva är döva eller hörselskadade. En del kan uppleva sig som annorlunda i vissa avseenden, i familjen, i kamratrelationer och i samhället. Samtalsmönstret för teckenspråkig, visuell kommunikation skiljer sig åt från talad, auditiv kommunikation, exempelvis vad gäller att påkalla uppmärksamhet och hur man ger och tar ordet.

Kunskaper om och förståelse för dessa speciella villkor är av stor betydelse för elevernas skapande av en identitet och känsla av tillhörighet. I årskurserna 1–4 ska eleverna därför möta innehållet *samtalsmönster i teckenspråkig kommunikation. Hur de visuella villkoren påverkar kommunikationen*. I årskurserna 5–7 finns innehållet *teckenspråkets betydelse för att känna tillhörighet och få tillgång till information*. Vad krävs för att en döv eller hörselskadad person ska känna tillhörighet och få tillgång till information? Teckenspråket spelar en stor roll, men är förstås inte den enda vägen till tillhörighet och information. I ämnet teckenspråk är det dock språkets roll som

betonas. Innehållet öppnar också för att i undervisningen ta upp frågor om identitet.

Teckenspråkets olika uttrycksformer

I alla årskurser behandlas teckenspråket som konstform. Det kan till exempel vara film, bildkonst, interaktiva spel och webbtexter, TV-serier och teaterföreställningar. I årskurserna 1–4 ska eleverna möta *teckenspråk i teater, bildkonst och poesi*. I årskurserna 5–7 är motsvarande innehåll formulerat som *teckenspråkets uttrycksformer inom poesi, scen- och bildkonst i Europa*, och för årskurserna 8–10 finns innehållet *teckenspråkets uttrycksformer inom poesi, scen- och bildkonst från olika delar av världen*.

Tanken med detta innehåll är att eleverna ska få studera hur budskap byggs upp och berättelser drivs framåt i sammansatta uttrycksformer. När eleverna får uppleva teckenspråk i olika visuella uttrycksformer kan de också själva våga experimentera med sitt språk. Genom att studera olika uttrycksformer kan de kanske känna igen särskilda drag i bilder, foton eller målningar som är skapade av teckenspråkiga personer. Eleverna ska också ges möjlighet att själva uttrycka teckenspråk i en bild eller i en berättelse genom att använda visuella icke-språkliga medel. Innehållet här har kopplingar till andra skapande ämnen såsom rörelse och drama, bild och slöjd.

Dövas och hörselskadades skolgång och situation – historiskt och i nutid

Genom alla år har teckenspråket haft en avgörande betydelse för gruppen döva och hörselskadade. Det har, både historiskt och i nutid, antingen varit en förenande eller en särskiljande faktor. Det har bildats olika föreningar med och utan teckenspråk och barn har gått i olika skolor. På så sätt är teckenspråkets historia en central del i dövas och hörselskadades utveckling och är därmed också en del av ämnet teckenspråk. Avsikten med att studera teckenspråkets och dess användares historia är att eleverna ska få kunskap om det kulturarv de är en del av och bär vidare.

För den teckenspråkiga gruppen har skolan spelat en särskilt viktig roll. Då de allra flesta döva barn förr kom – och fortfarande kommer – från hem där alla andra var hörande var det först vid skolstarten barnen fick ett språk. Skolan var en plats där både språket och kulturen utvecklades. Fortfarande kan till exempel olika teckenvarianter utvecklas på de olika skolorna på ungefär samma sätt som talspråkets dialekter, så att en persons språk ibland visar vilken skola han eller hon går eller har gått i. I årskurserna 1–4 finns därför innehållet *skolgång för döva och hörselskadade i Sverige genom tiderna, samt skolans betydelse för teckenspråket*. Detta fördjupas i årskurserna 5–7 genom *skolgång för döva och hörselskadade och dess betydelse*.

I årskurserna 8–10 vidgas det historiska perspektivet och eleverna ska möta innehållet *dövas och hörselskadades situation i Sverige och världen, historiskt och i*

nutid. Progressionen ligger i att innehållet i de lägre årskurserna behandlar den historia som är nära elevernas värld, medan innehållet i de högre årskurserna behandlar språket och utvecklingen i ett vidare internationellt, både historiskt och nutida, perspektiv.

Språkets historia

I de högre årskurserna ska undervisningen även behandla språkets historia. I årskurserna 5–7 är det formulerat som *teckenspråkets ursprung och förändring över tid*. Här ingår *oralismen, teckenspråkets erkännande, den tekniska utvecklingen och teckenspråkets ställning i dagens samhälle* som är centrala begrepp och historiska milstolpar i teckenspråkskulturen. I årskurserna 8–10 finns dessutom innehållet *teckenspråkets ställning i förhållande till de nationella minoritetsspråken i Sverige*.

Det svenska teckenspråket är ett minoritetsspråk i Sverige, men inte ett av landets fem nationella minoritetsspråk. I språklagen har det svenska teckenspråket en ställning motsvarande de nationella minoritetsspråken. Svenskt teckenspråk kan vara modersmål för såväl döva personer som personer med hörselnedsättning och hörande personer som till exempel är barn till döva.

Teckenspråkigt samarbete samt organisationer för döva och hörselskadade

Den teckenspråkiga gruppen har ett starkt världsomspännande socialt kontaktnät. Oavsett nationalitet har man snarlika upplevelser av språk, skola och kultur, vilket förenar. Genom innehållet *det teckenspråkiga samarbetet i Sverige och i de övriga nordiska länderna* i årskurserna 8–10 fokuserar kursplanen på samarbetet mellan döva inom Norden som har en stark tradition. Det gäller inte minst ungdomsaktiviteter.

För de äldsta eleverna finns även innehållet *internationella och svenska organisationer och mötesplatser för döva och hörselskadade*. Det kan till exempel handla om organisationer som World Federation of the Deaf Youth Section (WFDYS) och International Federation of Hard of Hearing Young People (IFHOHYP) samt mötesplatsen Deaflympics. Syftet med de här innehållspunkterna är dels att ge eleverna historiska och kulturella kunskaper om olika organisationer, dels att visa dem på sammanhang och mötesplatser som de kan ha nytta och glädje av.

Innehållet *andra länders teckenspråk och internationell teckenkommunikation* finns också bara i de högsta årskurserna. Men om läraren och eleverna så tycker kan detta mycket väl behandlas redan i de tidigare skolåren. Det kan till exempel passa att ta upp andra länders teckenspråk och internationell teckenkommunikation i samband med att skolan har internationellt besök av teckenspråkiga.

Kommentarer till kursplanens bedömnings- och betygskriterier

Bedömnings- och betygskriteriernas uppgift är att fungera som måttstock för bedömning av elevens kunskaper. Kriterierna behöver läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Läraren använder bedömnings- och betygskriterierna för att bedöma elevens kunskapsutveckling inom ämnet. Det kan vara omdömen i den individuella utvecklingsplanen, för att avgöra om eleven behöver ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för undervisningen eller särskilt stöd. Ett annat skäl kan vara att säkerställa att eleverna får tillräckliga utmaningar för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Att ge ett omdöme innebär att läraren värderar de kunskaper eleven hittills har inhämtat i ämnet, utifrån vad undervisningen har gett eleven förutsättningar att utveckla i förhållande till kriterierna. I de årskurser betyg sätts använder läraren betygskriterierna som ett verktyg för att bedöma elevens kunskaper vid betygssättningen.

Kriterier för bedömning av godtagbara kunskaper

I vissa ämnen och årskurser i lågstadiet finns kriterier som är ett stöd för läraren att bedöma om en elev har uppnått en lägsta godtagbar nivå vid slutet av en årskurs. Många elever kan förstås ha kommit längre i sin kunskapsutveckling. Läraren gör avstämningar i förhållande till bedömningskriterierna under terminerna för att sammanfatta och dokumentera det kunnande eleverna har visat. Sådana avstämningar är ett sätt för läraren att säkerställa att det finns ett brett och varierat underlag vid tiden för bedömning av om en elev når eller inte når de bedömningskriterier som minst ska uppnås.

Betygskriterier

Betygskriterier används för betygssättning i vissa årskurser. Läraren fäster vid betygssättningen mer vikt vid sådana kunskaper som betonas i syftet eller som kan kopplas till många eller omfångsrika punkter i det centrala innehållet. Läraren fäster också mer vikt vid sådant som har fokuserats i undervisningen och där eleverna fått möjlighet att särskilt fördjupa sina kunskaper. Det innehållsliga sammanhanget är viktigt då de val läraren gör i undervisningen har betydelse för vad som blir möjligt för eleverna att lära sig och därmed vad som blir relevant att bedöma. Detta är skälet till att betygskriterierna måste läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Betygskriterierna i årskurs 7 och 10 liknar i stor utsträckning varandra. Men när läraren tolkar betygskriterierna i relation till kursplanen och undervisningen blir det dock uppenbart att progressionen bärs av det centrala innehållet som skiljer sig åt mellan olika stadier, och att det konkreta undervisningsinnehållet blir mer komplext i högstadiet.

För att betygskriterierna ska fungera som ett användbart verktyg för en sammantagen bedömning vid betygssättning är de formulerade på ett övergripande sätt. På så vis ger de läraren möjligheter att göra en allsidig bedömning utifrån ett brett och varierat underlag som lämnat utrymme för eleven att visa sina kunskaper på olika sätt. Under terminen görs också avstämningar i förhållande till betygskriterierna för att sammanfatta och dokumentera det kunnande eleverna har visat. Sådana avstämningar är ett sätt för läraren att säkerställa att det finns ett brett och varierat underlag vid tiden för betygssättning.

Lärarens uppgift är att sätta det betyg som sammantaget motsvarar elevens kunskaper genom att hitta den bästa överensstämmelsen mellan betygsunderlaget och betygskriterierna. En sammantagen bedömning handlar om att läraren analyserar både hur elevens kunskaper förhåller sig till betygskriteriernas delar och vilket betyg som helheten indikerar. För att få en bild av den sammantagna nivån på elevens kunskaper är tyngdpunkterna i ämnet vägledande. Läs mer om sammantagen bedömning vid betygssättning i Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning.

Bedömnings- och betygskriterierna i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade

I teckenspråk för elever som är döva eller hörselskadade finns två kunskapsnivåer, teckenspråk och teckenspråk för nybörjare. Bedömnings- och betygskriterierna för teckenspråk gäller för döva eller hörselskadade elever om det inte finns särskilda skäl som anges nedan. Bedömnings- och betygskriterierna för teckenspråk för nybörjare gäller för en döv eller hörselskadad elev som inte bedöms ha förutsättningar att nå upp till kriterierna för teckenspråk om

- eleven har börjat specialskolan efter de tidigare årskurserna och inte har läst enligt kursplanen för teckenspråk för döva och hörselskadade tidigare
- eleven nyligen har anlänt till Sverige
- det föreligger andra särskilda skäl.

Det är rektorn som tar beslut om vilka kriterier eleven ska bedömas utifrån.

Bedömnings- och betygskriterierna i teckenspråk för döva och hörselskadade beskriver nivån för godtagbara kunskaper i årskurs 4 och för de olika betygsstegen i årskurs 7 och 10. Bedömnings- och betygskriterierna är indelade i fem stycken.

- Det första stycket utgår från det första långsiktiga målet som handlar om att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer.

- Det andra stycket utgår från det andra långsiktiga målet som handlar om att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.
- Det tredje stycket utgår från det tredje långsiktiga målet som handlar om att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk.
- Det fjärde stycket utgår från det fjärde långsiktiga målet som handlar om att använda olika medier för att söka information på teckenspråk.
- Det femte stycket utgår från det femte långsiktiga målet som handlar om kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv.

Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4

Förmåga att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i bedömningskriterierna i årskurs 4 (som återges nedan) avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera på svenskt teckenspråk och anpassa språket efter olika sammanhang. I det första stycket beskrivs den teckenspråkiga kommunikationen och i det andra stycket beskrivs elevens förmåga att producera teckenspråkiga texter.

Eleven samtalar om elevnära frågor och ämnen och ställer frågor, ger kommentarer och framför egna åsikter. I samtalen följer eleven till viss del språkets samtalsregler. När eleven berättar om vardagliga händelser beskriver eleven dem så att innehållet tydligt framgår. Dessutom ger och tar eleven enkla instruktioner.

Det första stycket i bedömningskriterierna innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att läraren bedömer hur eleven deltar i samtal och om eleven gör sig förstådd vid berättande. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag. Läraren bedömer också om eleven kan ge och ta emot enkla instruktioner, något som har betydelse för elevens lärande och fortsatta skolgång.

Eleven planerar och producerar enkla berättande teckenspråkiga texter som har en tydlig inledning, handling och avslutning. Elevens teckenspråk följer till viss del språkets struktur.

Även det andra stycket som handlar om elevens produktion av teckenspråkiga texter innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att

läraren bedömer hur eleven följer grundläggande strukturer för teckenspråket samt gör sig förstådd med hjälp av teckenspråkiga texter.

Förmåga att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk

Det tredje stycket i bedömningskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att förstå, återge och resonera om olika slags texter på svenskt teckenspråk.

Eleven visar grundläggande förståelse av innehållet i bekanta och elevnära teckenspråkiga texter. Eleven återger delar av innehållet och för enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna.

Formuleringarna i det tredje stycket innebär att läraren bedömer elevens förmåga att tillgodogöra sig och förmågan att förstå olika typer av texter på svenskt teckenspråk. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag. I slutet av årskurs 4 förväntas eleven kunna återge och resonera om delar av innehållet i teckenspråkiga texter, något som i senare årskurser utvecklas till en förmåga att sammanfatta teckenspråkiga texter på ett allt mer strukturerat sätt.

Förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk

Det fjärde stycket i bedömningskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk.

Eleven söker information ur någon anvisad teckenspråkig källa och återger grundläggande delar av informationen med egna formuleringar och grundläggande ämnesspecifika tecken och begrepp så att innehållet klart framgår.

Formuleringarna i det fjärde stycket innebär att läraren bedömer om eleven kan söka information ur någon teckenspråkig källa som läraren pekar ut. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag. Läraren beaktar också hur eleven presenterar delar av innehållet, genom att använda egna formuleringar samt ämnesspecifika tecken och begrepp som hör till det aktuella ämnesområdet eleven arbetar med.

Kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv

Det femte stycket i bedömningskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor.

Eleven visar grundläggande kunskaper om skolan för döva och hörselskadade och dess betydelse för döva och hörselskadade barns möjlighet att utveckla sitt teckenspråk.

Formuleringarna i det här stycket riktar lärarens uppmärksamhet mot bedömningsaspekter som att eleven kan visa kunskaper om den betydelse skolan för döva har för det döva eller hörselskadade barnets möjlighet att få ett språk.

Betygskriterierna i årskurs 7 och 10

Förmåga att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i betygskriterierna i årskurs 7 och 10 (som återges nedan) riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera och anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.

I det första stycket beskrivs samtal och framställningar och i det andra stycket beskrivs produktion av teckenspråkiga texter.

Årskurs 7: Eleven samtalar om bekanta ämnen på ett sätt som **till viss del** upprätthåller samtalen/ upprätthåller samtalen **relativt väl/väl**. Eleven följer språkets samtalsregler på ett **i huvudsak fungerande/relativt väl fungerande/väl fungerande** sätt och anpassar **till viss del** sin språkanvändning/sin språkanvändning **relativt väl/väl** till mottagaren. Dessutom förbereder och genomför eleven framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** inledning, innehåll och avslutning samt med **viss/relativt god/god** anpassning till syfte och mottagare.

Årskurs 10: Eleven samtalar om och diskuterar varierande ämnen på ett sätt som **till viss del** utvecklar samtalen och diskussionerna/utvecklar samtalen och diskussionerna **relativt väl/väl**. Eleven framför åsikter med **till viss del/relativt väl/väl** underbyggda argument. Eleven följer språkets samtalsregler på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt och anpassar **till viss del** sin språkanvändning till samtalssituationen/språkanvändning **relativt väl/väl** till samtalssituationen. Dessutom förbereder och genomför eleven framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och innehåll och **viss/relativt god/god** anpassning till syfte, mottagare och sammanhang.

De inledande formuleringarna i betygskriterierna ovan innebär att läraren bedömer elevens förmåga att samtala på svenskt teckenspråk och följa språkets samtalsregler. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag.

I årskurs 7 gäller bedömningen samtal om bekanta ämnen. Det kan till exempel vara ämnen som tidigare har behandlats i undervisningen. Läraren bedömer i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen upprätthålls. I

bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven samspelar med andra. Det kan handla om hur väl eleven aktivt tar del av andra elevers inlägg och bemöter dessa eller i vilken mån eleven bjuder in andra elever att delta i samtalet, exempelvis genom att ställa frågor.

I högstadiet gäller bedömningen även mer avancerade samtal och diskussioner om varierade ämnen. Läraren bedömer här i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen och diskussionerna utvecklas. Det kan till exempel handla om i vilken utsträckning eleven fördjupar eller breddar samtalen med ytterligare innehåll eller nya perspektiv. Även här kan läraren i bedömningen ta hänsyn till i vilken grad eleven samspelar med andra. I högstadiet beaktar läraren också i vilken grad eleven framför åsikter med hjälp av underbyggda argument.

Den avslutande meningen i det första stycket riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens muntliga framställningar. Formuleringen innehåller flera bedömningsaspekter som delvis sammanfaller och samverkar. Exempelvis kan det finnas samband mellan framställningarnas innehåll, struktur och anpassning till syfte och mottagare. Avsikten är att läraren gör en samlad bedömning av framställningarnas kvalitet, där olika aspekter utgör delar av den helhet som står i fokus för bedömningen.

I årskurs 7 är bedömningen avgränsad till i vilken grad framställningarna kännetecknas av fungerande inledning och avslutning, medan bedömningen i högstadiet omfattar framställningarnas innehåll och struktur i vidare bemärkelse. Läraren kan då beakta hur väl dispositionen som helhet fungerar och hur tydligt eleven binder samman de olika delarna i en framställning. Bedömningen i årskurs 7 gäller hur väl eleven anpassar framställningar till syfte och mottagare, något som i högstadiet vidgas till att även gälla anpassning till sammanhang. I bedömningen kan läraren till exempel ta hänsyn till i vilken grad framställningarna väcker intresse, hur tydligt huvudbudskapet framgår eller i vilken mån innehållet är relevant och trovärdigt.

Årskurs 7: *Eleven planerar och producerar olika slags teckenspråkiga texter med **begripligt/relativt tydligt/tydligt** innehåll, i **huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och **viss/relativt god/god** språklig variation.*

Årskurs 10: *Eleven planerar och producerar olika slags teckenspråkiga texter med **viss/relativt god/god** språklig variation, i **huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur samt **viss/relativt god/god** anpassning till texttyp, syfte, mottagare och sammanhang. Eleven följer språkliga normer på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt.*

I det andra stycket riktas bedömningsfokus mot elevens produktion av teckenspråkiga texter.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga texter som eleverna arbetar med ökar ju äldre eleverna blir. Det sammanfattande uttrycket *olika slags texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl texter som belyser människors livsvillkor, identitets- och livsfrågor som poetiska texter i form av teckenspråkspoesi. Läraren beaktar i vilken utsträckning elevens produktion av teckenspråkiga texter omfattar en bredd av olika slags texter som har behandlats i undervisningen.

Formuleringarna i det andra stycket innehåller flera samverkande bedömningsaspekter. Exempelvis kan det finnas samband mellan texternas innehåll, struktur och anpassning till syfte och mottagare. Avsikten är att läraren gör en samlad bedömning av texternas kvalitet, där olika aspekter utgör delar av den helhet som står i fokus för bedömningen.

I årskurs 7 gäller bedömningen med vilken säkerhet eleven följer grundläggande struktur och språklig variation, medan bedömningen i högstadiet omfattar hur väl eleven följer språkliga normer i vidare bemärkelse. I högstadiet bedömer läraren också i vilken grad eleven anpassar sin produktion till syfte, mottagare och sammanhang. Läraren kan då ta hänsyn till i vilken grad eleven anpassar sitt språk och sitt teckenval till olika texttyper.

Förmåga att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk

Det tredje stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot hur eleven tillgodogör sig och analyserar olika typer av texter på svenskt teckenspråk. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag.

Årskurs 7: Eleven visar *grundläggande/god/mycket god* förståelse av olika typer av teckenspråkiga texter. Dessutom sammanfattar eleven teckenspråkiga texter med *viss/relativt god/god* säkerhet. Eleven för också *enkla/utvecklade/väl utvecklade* resonemang om tydligt framträdande budskap i olika teckenspråkiga texter.

Årskurs 10: Eleven visar *grundläggande/god/mycket god* förståelse av olika typer av teckenspråkiga texter. Dessutom sammanfattar eleven teckenspråkiga texter med *viss/relativt god/god* säkerhet. Eleven för också *enkla/utvecklade/väl utvecklade* resonemang om budskap i olika teckenspråkiga texter.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga texter som eleverna avläser ökar ju äldre eleverna blir. I årskurs 7 gäller bedömningen skönlitteratur, faktatexter och andra texter som är författade på eller översatta till svenskt teckenspråk, medan bedömningen i högstadiet kan omfatta ett bredare urval av mer avancerade teckenspråkiga texter. Det sammanfattande uttrycket *olika texter* kan omfatta alla slags texter som anges i

det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl skönlitteratur som poetiska texter i form av teckenspråkspoesi. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning eleven arbetar med en bredd av olika slags teckenspråkiga texter som har behandlats i undervisningen.

Den inledande meningen i stycket avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att avläsa teckenspråkiga texter. Läraren bedömer också med vilken säkerhet eleven sammanfattar innehållet i olika texter. Det kan handla om i vilken utsträckning eleven återger innehållet så att det viktigaste framgår, använder egna formuleringar och presenterar innehållet på ett i sammanhanget relevant sätt.

Nästa mening fokuserar på i vilken grad eleven utvecklar sina resonemang om olika teckenspråkiga texter. I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven uttrycker allmänna och vaga iakttagelser eller djupare och mer välgrundade tankar om texterna. I årskurs 7 gäller bedömningen tydligt framträdande budskap i texterna, medan bedömningen i högstadiet omfattar även mer avancerade resonemang om budskapet i texterna. Innehållet i texterna kan omfatta en bredd av olika aspekter som resonemangen kan handla om, exempelvis teckenspråkiga texters budskap, uppbyggnad, språkliga drag, syfte och sammanhang. Läraren kan då beakta i vilken utsträckning resonemangen kännetecknas av en avvägd balans mellan detaljer och helhet.

Förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk

Det fjärde stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens mediekompetens, hur eleven använder olika medier för att söka information på teckenspråk. Bedömningen kan grundas på observationer, samtal och framställningar.

***Årskurs 7:** Eleven söker och väljer med **viss/relativt god/god** säkerhet information från ett avgränsat urval av teckenspråkiga källor och presenterar informationen med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp.*

***Årskurs 10:** Eleven söker och väljer med **viss/relativt god/god** säkerhet information från olika teckenspråkiga källor och presenterar informationen på ett i **huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp.*

Progressionen mellan stadierna hör bland annat samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga källor som eleverna använder ökar ju äldre eleverna blir. Betygskriterierna i årskurs 7 innebär att eleven behöver kunna söka information från ett av läraren avgränsat urval av teckenspråkiga källor, medan eleven i högstadiet klarar en mer självständig informationsökning från olika teckenspråkiga källor. I bedömningen kan läraren då ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven hanterar både flera teckenspråkiga källor och teckenspråkiga

källor av olika slag. Läraren kan också beakta i vilken grad eleven på ett medvetet sätt söker information utifrån kunskaper om olika teckenspråkiga källors möjligheter och begränsningar.

Den inledande meningen riktar lärarens bedömning mot med vilken säkerhet eleven söker information och hur eleven återger valda delar av informationen. Det handlar exempelvis om i vilken grad eleven väljer och använder information som är relevant i sammanhanget och hur väl eleven presenterar innehållet med egna formuleringar.

I årskurs 7 behöver eleven kunna använda både egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp som hör till det aktuella ämnesområdet. I årskurs 10 ska läraren i sin bedömning beakta i vilken grad eleven kan presentera informationen på ett fungerande sätt, med såväl egna formuleringar som ämnesspecifika tecken och begrepp. I bedömningen av kvaliteten på elevens presentationer tar läraren hänsyn till hur tydligt det framgår vilka delar av presentationen som utgör referat eller citat och vilka delar som återger elevens egna tankar och synpunkter.

Kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv

Det femte stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor.

Årskurs 7: *Eleven visar **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om skolan för döva och hörselskadade ur ett historiskt perspektiv och om dess betydelse för teckenspråkets utveckling och för den teckenspråkiga gemenskapen.*

Årskurs 10: *Eleven visar **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om organisationer och mötesplatser för döva och hörselskadade och om den betydelse de har och har haft. Dessutom beskriver eleven på ett **enkelt/relativt utförligt/utförligt** sätt likheter och skillnader i dövas och hörselskadades situation i olika tider och på olika platser. Eleven visar även **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om teckenspråkets ställning och teckenspråkstalaras rättigheter i Sverige och i övriga världen.*

Betygskriterierna i årskurs 7 utgår från att eleven visar ökade kunskaper om skolans betydelse för teckenspråkets utveckling i olika tider. I årskurs 10 kan eleven beskriva likheter och skillnader om dövas och hörselskadades situation i olika tider och på olika platser, och ger en allt utförligare beskrivning av svenska teckenspråkets status och rättigheter i förhållande till de nationella minoritetsspråken.

Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4 för nybörjare

Förmåga att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i bedömningskriterierna i årskurs 4 (som återges nedan) avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera på svenskt teckenspråk. I det första stycket beskrivs den teckenspråkiga kommunikationen och i det andra stycket beskrivs elevens förmåga att producera teckenspråkiga texter.

Eleven samtalar om elevnära och vardagliga ämnen och ställer någon fråga och ger någon enkel kommentar. När eleven berättar om vardagliga och elevnära händelser beskriver eleven dem så att det huvudsakliga innehållet framgår med viss tydlighet. Dessutom ger och tar eleven enkla instruktioner.

Det första stycket i bedömningskriterierna innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att läraren bedömer hur eleven deltar i samtal och om eleven gör sig förstådd vid berättande. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag. Läraren bedömer också om eleven kan ge och ta emot enkla instruktioner, något som har betydelse för elevens lärande och fortsatta skolgång.

Eleven planerar och producerar enkla och elevnära berättande teckenspråkiga texter med ett i huvudsak begripligt innehåll.

Även det andra stycket som handlar om elevens produktion av teckenspråkiga texter innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att läraren bedömer hur eleven gör sig förstådd med hjälp av teckenspråkiga texter.

Förmåga att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk

Det tredje stycket i bedömningskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att förstå, återge och resonera om olika slags texter på svenskt teckenspråk.

Eleven visar grundläggande förståelse av det huvudsakliga innehållet i bekanta och elevnära teckenspråkiga texter. Eleven återger delar av innehållet på ett enkelt sätt och för enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna.

Formuleringarna ovan riktar lärarens uppmärksamhet mot elevens förmåga att tillgodogöra sig och förmågan att förstå olika typer av texter på svenskt teckenspråk. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag. I slutet av årskurs 4 förväntas eleven kunna återge och resonera om delar av innehållet i teckenspråkiga texter, något som i senare årskurser utvecklas till en förmåga att sammanfatta teckenspråkiga texter på ett allt mer strukturerat sätt.

Förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk

Det fjärde stycket i bedömningskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk.

Eleven söker information ur någon anvisad teckenspråkig källa och återger grundläggande delar av informationen så att innehållet blir begripligt.

Formuleringen ovan innebär att läraren bedömer om eleven kan söka information ur någon teckenspråkig källa som läraren pekar ut. Bedömningen kan grundas på observationer, samtal och framställningar. Läraren bedömer också hur eleven presenterar delar av innehållet som hör till det aktuella ämnesområdet eleven arbetar med.

Kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv

Det femte stycket i bedömningskriterierna nedan riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor.

Eleven visar grundläggande kunskaper om skolan för döva och hörselskadade och dess betydelse för döva och hörselskadade barns möjlighet att utveckla sitt teckenspråk.

Formuleringarna ovan riktar lärarens uppmärksamhet mot bedömningsaspekter som att eleven kan visa kunskaper om den betydelse skolan för döva har för det döva eller hörselskadade barnets möjlighet att få ett språk.

Betygskriterierna i årskurs 7 och 10 för nybörjare

Förmåga att uttrycka sig och kommunicera på svenskt teckenspråk i samtal och texter, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i betygskriterierna i årskurs 7 och 10 (som återges nedan) riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera och anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. I det första stycket

beskrivs samtal och framställningar och i det andra stycket beskrivs produktion av teckenspråkiga texter.

Årskurs 7: Eleven samtalar om elevnära och bekanta ämnen på ett sätt som **till viss del** upprätthåller samtalet/upprätthåller samtalet **relativt väl/väl**. Eleven förbereder och genomför enkla framställningar med **i huvudsak fungerande/relativt väl fungerande/väl fungerande** inledning, innehåll och avslutning.

Årskurs 10: Eleven samtalar och framför åsikter om bekanta ämnen på ett sätt som **till viss del** utvecklar samtalen/utvecklar samtalen **relativt väl/väl**. Eleven följer språkets samtalsregler på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt och anpassar **till viss del** sin språkanvändning till mottagaren/språkanvändning **relativt väl/väl** till mottagaren. Dessutom förbereder och genomför eleven enkla framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och innehåll samt **viss/relativt god/god** anpassning till syfte och mottagare.

De inledande formuleringarna i det första stycket fokuserar på elevens förmåga att samtala på svenskt teckenspråk och i de senare årskurserna följa språkets samtalsregler. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag.

I årskurs 7 gäller bedömningen samtal om bekanta ämnen. Det kan till exempel vara ämnen som tidigare har behandlats i undervisningen. Läraren bedömer i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen upprätthålls.

I högstadiet gäller bedömningen mer avancerade samtal och diskussioner om bekanta ämnen. Läraren bedömer här i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen och diskussionerna utvecklas. Det kan handla om i vilken utsträckning eleven fördjupar eller breddar samtalen med ytterligare innehåll eller nya perspektiv. Läraren kan i bedömningen även ta hänsyn till i vilken grad eleven samspelar med andra.

Den avslutande meningen riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens muntliga framställningar. Formuleringen innehåller flera samverkande bedömningsaspekter. Exempelvis är en väl strukturerad framställning ofta i hög grad anpassad till syfte och mottagare. Avsikten är att läraren utifrån de olika aspekterna gör en sammantagen bedömning av framställningarnas kvalitet.

I årskurs 7 är bedömningen avgränsad till i vilken grad framställningarna kännetecknas av fungerande inledning och avslutning, medan bedömningen i högstadiet omfattar framställningarnas innehåll och struktur i vidare bemärkelse. Bedömningen i högstadiet gäller även hur väl eleven anpassar framställningar till syfte och mottagare.

Årskurs 7: Eleven planerar och producerar enkla och elevnära teckenspråkiga texter med **begripligt/relativt tydligt/tydligt** innehåll.

Årskurs 10: Eleven planerar och producerar olika slags teckenspråkiga texter med **begripligt/relativt tydligt/tydligt** innehåll och **viss/relativt god/god** språklig variation samt **viss** anpassning till texttyp. Eleven följer språkliga normer på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt.

Formuleringarna i det andra stycket riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens produktion av teckenspråkiga texter.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga texter som eleverna arbetar med ökar ju äldre eleverna blir. Det sammanfattande uttrycket *olika slags texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl texter som belyser människors livsvillkor, identitets- och livsfrågor som poetiska texter i form av teckenspråkspoesi. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning elevens produktion av teckenspråkiga texter omfattar en bredd av olika slags texter som har behandlats i undervisningen.

I årskurs 7 gäller bedömningen med vilken säkerhet eleven kan producera enkla teckenspråkiga texter, medan bedömningen i högstadiet omfattar hur väl eleven följer språkliga normer och kan anpassa sin produktion med språklig variation. Läraren kan då beakta i vilken grad eleven anpassar sitt språk och sitt teckenval till olika texttyper.

Förmåga att tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk

Det tredje stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot hur eleven kan tillgodogöra sig och analysera olika typer av texter på svenskt teckenspråk. Bedömningen kan grundas på samtal, observationer av samtal och muntliga framställningar samt på teckenspråkiga texter av olika slag.

Årskurs 7: Eleven visar **grundläggande/god/mycket god** förståelse av det huvudsakliga innehållet i enkla teckenspråkiga texter. Dessutom sammanfattar eleven teckenspråkiga texter med **viss/relativt god/god** säkerhet. Eleven för på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i olika teckenspråkiga texter.

Årskurs 10: Eleven visar **grundläggande/god/mycket god** förståelse av det huvudsakliga innehållet i olika typer av teckenspråkiga texter. Dessutom sammanfattar eleven teckenspråkiga texter med **viss/relativt god/god** säkerhet. Eleven för **enkla/utvecklade/väl utvecklade** resonemang om budskap i olika teckenspråkiga texter.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga texter som eleverna avläser ökar ju äldre eleverna blir. I årskurs 7 gäller bedömningen enkla texter som är författade på eller översatta till svenskt teckenspråk, medan bedömningen i högstadiet kan omfatta ett bredare urval av

olika typer av teckenspråkiga texter. Det sammanfattande uttrycket *olika texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl skönlitteratur som poetiska texter i form av teckenspråkspoesi. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning eleven arbetar med en bredd av olika slags teckenspråkiga texter som har behandlats i undervisningen.

Den inledande meningen i stycket avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att avläsa teckenspråkiga texter. Läraren bedömer också med vilken säkerhet eleven sammanfattar innehållet i olika texter. Det kan till exempel handla om i vilken utsträckning eleven återger innehållet så att det viktigaste framgår, använder egna formuleringar och presenterar innehållet på ett i sammanhanget relevant sätt.

Nästa mening riktar lärarens bedömningsfokus mot i vilken grad eleven utvecklar sina resonemang om olika teckenspråkiga texter. I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven uttrycker allmänna och vaga iakttagelser eller djupare och mer välgrundade tankar om texterna. I årskurs 7 gäller bedömningen tydligt framträdande budskap i texterna, medan bedömningen i högstadiet omfattar även mer avancerade resonemang om budskapet i texterna. Det övergripande uttrycket innehållet i texterna kan omfatta en bredd av olika aspekter som resonemangen kan handla om, exempelvis teckenspråkiga texters budskap, uppbyggnad, språkliga drag, syfte och sammanhang. Läraren kan då beakta i vilken utsträckning resonemangen kännetecknas av en avvägd balans mellan detaljer och helhet.

Förmåga att använda olika medier för att söka information på teckenspråk

Det fjärde stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens mediekompetens, hur eleven använder olika medier för att söka information på teckenspråk. Bedömningen kan grundas på observationer, samtal och framställningar.

***Årskurs 7:** Eleven söker och väljer med **viss/relativt god/god** säkerhet information från ett avgränsat urval av teckenspråkiga källor och presenterar informationen med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp.*

***Årskurs 10:** Eleven söker och väljer med **viss/relativt god/god** säkerhet information från olika teckenspråkiga källor och presenterar informationen på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp.*

Progressionen mellan stadierna hör bland annat samman med att komplexiteten i de teckenspråkiga källor som eleverna använder ökar ju äldre eleverna blir. Betygskriterierna i årskurs 7 innebär att eleven behöver kunna söka information från ett av läraren avgränsat urval av teckenspråkiga källor, medan eleven i

högstadiet omfattar en mer självständig informationssökning från olika teckenspråkiga källor. I bedömningen tar läraren då hänsyn till i vilken utsträckning eleven hanterar både flera teckenspråkiga källor och teckenspråkiga källor av olika slag. Läraren kan också beakta i vilken grad eleven på ett medvetet sätt söker information utifrån kunskaper om olika teckenspråkiga källors möjligheter och begränsningar.

Den inledande meningen riktar lärarens bedömningsfokus mot med vilken säkerhet eleven söker information och hur eleven återger valda delar av informationen. Det handlar exempelvis om i vilken grad eleven väljer och använder information som är relevant i sammanhanget och hur väl eleven presenterar innehållet med egna formuleringar.

Bedömningen i årskurs 7 gäller om eleven presenterar informationen med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp som hör till det ämnesområde som behandlas. I årskurs 10 vidgas formuleringen så att läraren bedömer i vilken grad eleven presenterar informationen på ett fungerande sätt, med egna formuleringar och ämnesspecifika tecken och begrepp. Bedömningen omfattar även hur tydligt det framgår vilka delar av presentationen som utgör referat eller citat och vilka delar som återger elevens egna tankar och synpunkter.

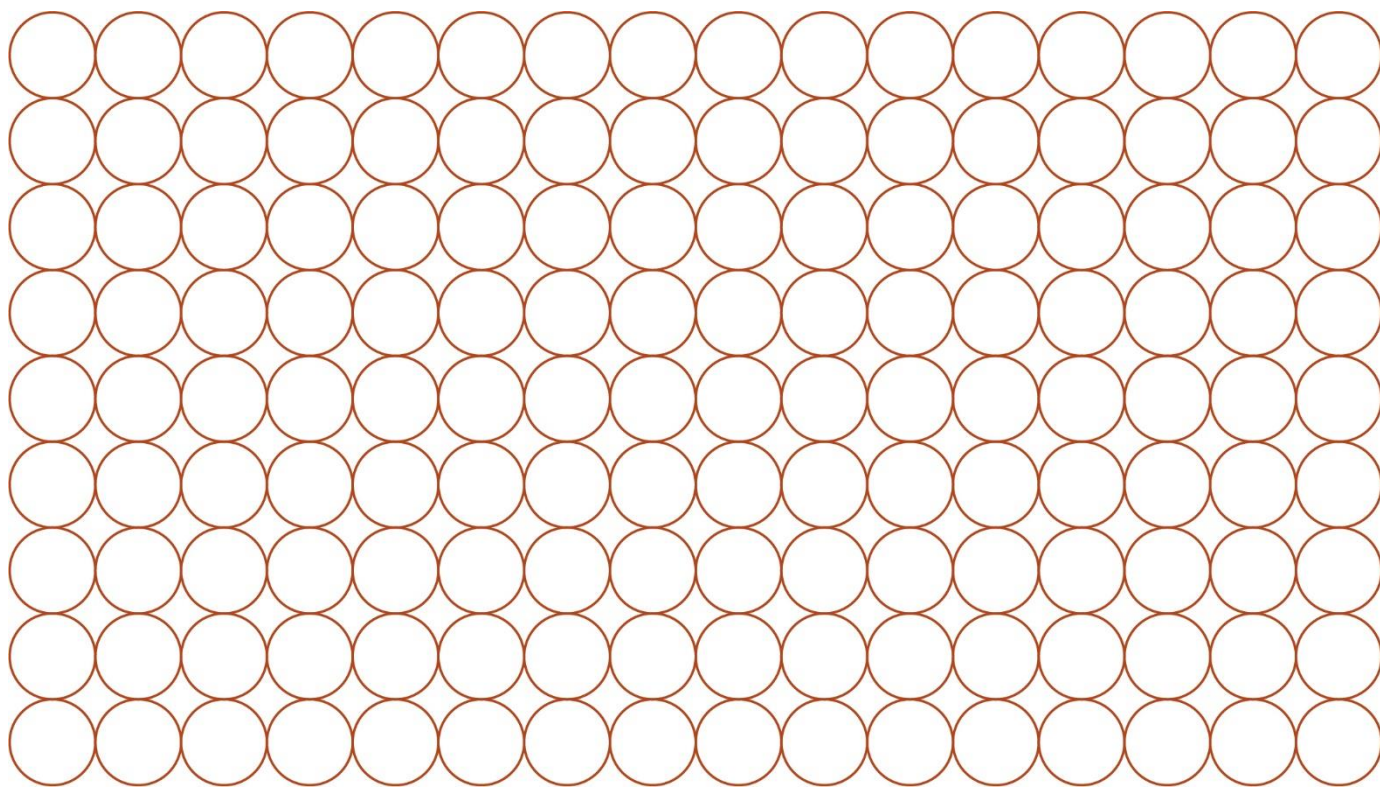
Kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor ur ett historiskt och kulturellt perspektiv

Det femte stycket i betygskriterierna nedan riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om dövas och hörselskadades livsvillkor.

***Årskurs 7:** Eleven visar grundläggande kunskaper om skolan för döva och hörselskadade ur ett historiskt perspektiv och om dess betydelse för teckenspråkets utveckling och för den teckenspråkiga gemenskapen.*

***Årskurs 10:** Eleven visar **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om organisationer och mötesplatser för döva och hörselskadade och om den betydelse de har och har haft. Dessutom beskriver eleven på ett enkelt sätt likheter och skillnader i dövas och hörselskadades situation i olika tider och på olika platser. Eleven visar även **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om teckenspråkets ställning och teckenspråkstälarens rättigheter i Sverige och i övriga världen.*

Betygskriterierna i årskurs 7 utgår från att eleven visar kunskaper om skolans betydelse för teckenspråkets utveckling i olika tider. I årskurs 10 kan eleven beskriva likheter och skillnader om dövas och hörselskadades situation i olika tider och på olika platser, och ger en allt utförligare beskrivning av svenska teckenspråkets status och rättigheter i förhållande till de nationella minoritetsspråken.

Skolverket

www.skolverket.se